ФИФЫ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

АДЫГЕЙ ЛЕГЪЭТ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ГЪЛАНДЭРЭ КЪЫДОКI

№2229 (21.137) ● 2007 гъэм щэкIуэгъуэм (ноябрым) и 27, гъубж ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI ● И уасэр сомИ 3-щ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

КЪАНОКЪУЭ Арсен: Илъэситlыр къриубыдэу дэ зыужьынытъэм и гъуэгу убзыхуам дытеуващ

УФ-м и Президент Путин Владимир къыхилъхьэри, Къанокъуэ Арсен 2005 гъэм фокIадэм и 28-м КъБР-м и Iэтащхьэу ягъэуваУэ щытащ. Абы лъандэрэ лэжьыгъэ ихэмкIэ гъэщIа, республикэм зэрызиужьыну гъуэгу тэмэмым хуэунэтIа, блэкIа зэманым этIрихьа гугъуехьхэр эфIэхьыным теухуа илъэситI джIащ. А зэманым къриубыдэу Президентым гъэзуанэ куэд эзичащ, щыхуэхэм яГуфIэу, инвесторхэм епсолъэу. Абы хэтащ гуфIэхьужьхуэхэр щагъэлъапIэ, школыщIэхэр, щрихьабзэмкIэ унэхэр къыщыгъуэх мехуэ дахэхэри. БлэкIа зэманым къриубыдэу властым ирихьэкIуэ Iа лэжьыгъэм, адэкIэ ящIэну къапэщытхэм, дызыужьуэ хэхьыгъэхэм, иэгъэущI куэдми Къанокъуэ Арсен щытепсэлъыхьащ щэкIуэгъуэм и 18-м КъБР-м и Къэрал телерадиокомпанием къызрихьэщища «Президентым хуэаха сыхьэт» телепроектым. Республикэм и Iэтащхьэм жуэуи иритащ www.presidentkbr.ru сайтым къыхэльа упщIэхэм, телевизореплъхьэ зыщIыщIыхьэм.

А махуэм телевизорымкIэ зытепсэлъыхьа Iуэху нэхъыщхьэхэм теухуащ мы интервьюр.

- ПщIэ зыхуэтщI Арсен Башир и къуэ. Уэ уи кIуалыкIэм уэзрыпэрытрэ илъэситI ирикъуащ. А зэманым еБгъэкIуэкIа лэжьыгъэм нэхъыщхьэ дыдэу сыт къриКIуаУэ къэпльыгъэр?

– КIэщIу къэбгъэлъагъуэмэ, иужьрей илъэситIым къриубыдэу экономикэм, финанс Iэнатlэм зэпIэзэрыгъыныгъэ пыуухыкIа яГъэтащ, къэкIуэну зэманым республикэм зэрызиужьынум и стратегие зэхэтлъхьащ. 2008 гъэм и бюджетыр сом мелард 19,2-рэ хьуну дыщогугъ (ар зыхуэдизыр кIыйбгурыIуэн папщIэ къэгъэлъэгъуапхъэщ 2005 гъэм бюджетым и хэхьуэр сом мелардИ 6,5-м зэрыщIимыгъуар). ИлъэситI ящкIэ республикэм щIыхуэу сом мелардИ 5,5-рэ тельащ. Абы щыщу КъБР-м иппшынжыну иджы кIыхуэнэжар сом мелуан 800 хуэдизщ. Бюджет Iэнатlэм улахуэмкIэ тельа щIыхуэ псори мы гъэм ирихьэлIэу зытриГъэжIащ, илъэситIым кIрыубыдэу курыт лэжьапщIэм процент 35-кIэ хэхьащ. Апхуэдэу нэхъыбэ хьуащ налогыу хэр дэгъэкIыным и закъуэкым, атlэ псэукIэм пыщIа Iуэхуэм нэхъ дегутъыну Iэмал кьыдет. Япэхэм хуэдэу, республикэм электрокъарур, газыр, псыр къыщIапуубыд щыIэжкъым. НэгъэущIу жыпIэмэ, дэтхэнэ зы унагъуэми апхуэдэ гугъуехьхэр кьеуэпIэжыркъым. Иджы школыщIэхэр кьызэIуах. ГъэгУкъарыпнэхэр ящI, унэхэр зэрагъэпэщыж, хтхэр, парккэр ирагъэфIакIуэ, щыху зэхуэсыпIэхэмрэ лъэс зекIуапIэхэмрэ иджырей псэуальапхъэхэмкIэ къкращIыкI, псы, газ зрикIуэ бжьамийхэр щIэуэ яукъуэдий. Апхуэдэ зэхьэжКIыныгъэхэр иджыпсту нэхъыбэу щекIуэкIыр къалащхьэм и кум хиубыдэ хьэблэхэрщ, ауэ дэ мыгувэу республикэм щыIэ дэтхэнэ зы уэрамми дыкъэнуц. Мыпхуэдизу зы Iуэхуи щыIэкъым. ШколакIуэхэм ящыщ зым си сайтым тхыгъэ кьинэхьащ мы гъэм Московскэ уэрамым кьыщызэIуаха школ №32-м ягъэкIуэну щIэлъэIуу. Абы жеIэ спортзал ин, зытIущIыпIэ, зыгъэпсыкIыпIэ дэтлъэ, иджырей зэманым кьезэгуну кьызэгъэпэща актовэ зал кIэу зыхэт апхуэдэ еджапIэ хьэпэмэтым щIэсину зэрыщIэхъуэпсыр. СэкъыжрыслъытэмкIэ, икъукIэ фIыщ цIыхухэр дахэм зэрызыщIэкъур, ахэр нэхъ тэмэму псэуну, еджэну, лэжьэну зэрыхуейр, ихъуреягъкIэ псори екIуу, кьабзэлъабзэу, уэрамхэмрэ унэхэмрэ зэщIэкъуэу ятьагъуну я нэ кьызэрикIыр. Си дежкIэ гуапэщ щыхуэхэм гугъапIэ гуэр зэреттыкар, абыхэм ящIалъхьэм щекIуэкI Iуэхуэхэр кьрамыдзэу зэрыщыкIыжыр. Абы икъукIэ мыхьэнэшхуэ иIэщ! Республикэм и щыхуэхэр кьалэ, кьуажэ зIуэзэпэщхэм, зэщIэкъуэхэм щыпсэуи хуейщ. ДяпэкIэ, республикэм и бюджетым хэхьуэу, дотхэнэ зы щыхуми и гъащIэр ефIэкIуэнущ. НэгъэущIу жыпIэмэ, экономикэм зэрызиужьым елытагъэ социальнэ кьалэн нэхъыбэ дэдгъэкIыфынущ. ПсальэмкIэ папщIэ, дежьащIэу, щIыхуэмэ зэрадгъэпIэныкъу ахьшэу ятхэм хэгъэхъуэным и льэныкъуэкIэ. Дэ хэкIыпIэхэр кьадгъэутын хуейщ сом 2000 - 2500-рэ нэхъыбэ зыIэрымыкъэ щIыхуэхэм я лэжьапщIэм хэдгъэхъуэн папщIэ. Дэ ди кьалэн нэхъыщхьэ - Къэбэрдей-Балъкъэрым и дэтхэнэ зы унагъуэми и псэукIэр зыIэзэпэщ щыныгъ.

(КIуэхыр 2-нэ нап.)

● КъБР-м и Парламентым и Президиумым

Щыхухэр властым и органхэм ядэлэжьэну хущIокъу

Республикэм и Парламентым и Президиумым и зи чэзу зэIущIэм Iуэху зэмылIэужьыгъуэуу 20-м щIигъум щыхэпIащ. Ар иригъэкIуэкIащ КъБР-м и Парламентым и УнафэщI Бечелов Ильяс.

ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЭМКIэ, къэрал хуэныгъэмкIэ, щIыпIэ самоуправленэм и Iуэхуэхмкi комитетым и унафэщI **Абазэ Рустам** и Iуэхуэм я пащхьэ къыриIэхащ законэр кьыдэгъэкIыныкIэ жэрдэм кьызэраIэт хабзэм тету УФ-м и Федеральнэ Зэхуэсым и Къэрал Думэм кьыщыхальхьэн папщIэ ягъэхьэзыра -Урысей Федерацэм и цIыхухэм зэрызыкIхуэгъазэ тхыгъэхэм зэрызэлъпIэ щIыкIэм и Iуэхуэкi» Федеральнэ законым зэхъуэжкIыныгъэхэр зэхьэным теухуауэ» федеральнэ законым и проектыр. Къэпсэлъам кьыхигъащащ цIыхухэм властым и органхэм я пащхьэ Iуэхуу кьыщыдэтым нэрылъагъуэ зэрыхэхьуар. Абы кьегъэльагъуэ езыхэм яIэ конституциэ хуитыныгъэхэр дагъэкIын папщIэ цIыхухэм къэрал Iуэхущапlэхэм зыпащIэну, абыхэм ядэлэжьэну зэрыхущIэкъур. Ауэ абыхэм кьадэкIуэну нэхъыбэ хуащ зи Iэдакъэщ Iэкlыр къэмыгъэльэгъуауэ я бащхьэ тхыгъэхэм я бжыгъэри. Абыхэм я нэхъыбэр пщы зашIэу зэхэхьащ икIи ахэр зэхэгъэкIыным зэманрэ къаруу я куэд токIуадэ. Абы кьыхэкIыу законопроектым кьыщагъэльэгъуащ щIэпхъаджагъэхэр ялэжьыну зэрагъэхьэзырым е щIэпхъаджагъэ зэралэжьым теухуахэм нэмыщI, адрей тхыгъэ кьызыбгъэдэкIыр зыщIэмытхэмэ хэпльэн хуейуэ Федеральнэ законым кьинГъэув мардэр хэгъэкIыпхъэу.

АдэкIэ зэIущIэм кьыщыпсэльащ «Къэбалъкъэтурист» ОАО-м и президент **Кьалэ Владимир**. Президиумым мы Iэнатlэм пэрытхэм яжьдижьру зэрадгъэлажьэм папщIэ фIыщIэ хущIри, ар кьеджащ Социальнэ туризмэмкIэ Урысей Ассоциацэм и дамыгъэ льапIэ КъБР-м и Парламентым и спикер Бечелов Ильяс кьызэрыратам теухуа инэрам. Социальнэ туризмэм зегъэужьыныкIэ нIэ фIыщIэм папщIэ кьыхуэгъэфэща бгъэхэлъ дамыгъэр Къэрэ Владимир Бечелов Ильяс иритыжащ. Абы жиIащ Парламентым и спикерым лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьыныгъэмкIэ министру щыщыта пъэхъэзэм туризмэм пыщIа Iуэху куэд зэрыдигъэкIар, нобэрей дамыгъэри а лэжьыгъэшхуэм папщIэ кьызэрыхуэгъэфэщар.

Парламентым и Унафэщым Къалэ Владимир фIыщIэ хущIащ и лэжьыгъэм пщIэнхуэ кьызэрыхуэгъэфэщар.

Парламентым и Унафэщым Къалэ Владимир фIыщIэ хущIащ и лэжьыгъэм пщIэнхуэ кьызэрыхуэгъэфэщар.

ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЭМКIэ, къэрал хуэныгъэмкIэ, щIыпIэ самоуправленэм и Iуэхуэхмкi комитетым и унафэщI **Абазэ Рустам** и Iуэхуэм я пащхьэ къыриIэхащ законэр кьыдэгъэкIыныкIэ жэрдэм кьызэраIэт хабзэм тету УФ-м и Федеральнэ Зэхуэсым и Къэрал Думэм кьыщыхальхьэн папщIэ ягъэхьэзыра -Урысей Федерацэм и цIыхухэм зэрызыкIхуэгъазэ тхыгъэхэм зэрызэлъпIэ щIыкIэм и Iуэхуэкi» Федеральнэ законым зэхъуэжкIыныгъэхэр зэрызэлъпIэ щIыкIэм.

Президиумым хэтхэм зэакьылэгъуу дагъэкIыным, ерысакьыпхъэ кьызыщыхьэхэм я зэхэсым зэрызэхъуэжым кьыхэкIыу, ерысакьыпхъэ рыпкIэр зэпIэзэрыт щIыкIыным нэхъри нэхъ ерыщу елъэкIыным теухуауэ щIыналъхьэ зэмылIэужьыгъуэхэр зэрызыхуагъазэ тхыгъэ зыбжанэ.

Лъжьыгъэмрэ социальнэ политикэмкIэ комитетым и унафэщым и кьуэдзэ **Гуляевэ Валентинэ** кьыхилъхьащ унагъуэр зыпIыр зэрылIам кьыхэкIыу тенсэм и базовэ Iыхьэр нэхъыбэ щIыным теухуа документыр.

Зытепсэлъыхьа Iуэху псомкIи унафэхэр кьащтащ.

ЩэнабзэмкIэ, спортымкIэ, туризмэмкIэ комитетым и унафэщI **Iэпщэ Заур** депутатхэм яхуиIуэтэжащ УФ-м и субъектхэм я щIыналъэ жылагъуэ зэгуэныпъэхэм я лIыкIуэхэм кьабгъэдэкIыу Урысей Федерацэм и жылагъуэ палатэм хагъэхьэнуэхэр кьэгъэльэгъуным теухуа Роттов кьэпIом щекIуэкIа конференцым Къэбэрдей-Балъкъэрым и лIыкIуэхэр зэрыхэтар. «Дэ быдзу ди гуапэ хъуащ, - жиIащ Iэпщэ Заур, - КъБР-м и Профсоюзэм я федерацэм и тхьэмадэ Тау Пщыкъан Урысей Федерацэм и Жылагъуэ палатэм хагъэхьэну кьызэрагъэльэгъуар. АдэкIэ Iуэхур зэгъэпэщу щытынур Москва кьэщIащтэну унафэрщI».

БАТЫР Любэ,
КъБР-м и Парламентым и пресс-Iуэхущапlэм и лэжьакIуэ.

Журналистхэр хэмыту

Дыгъуасэ Австриием щыщIадзэжащ Косовэ щIыналъэм теухуа зэпсэльэныгъэхэм.

Зэлущ1эм хэтщ УФ-м, Евроосозым, США-м я лIыкIуэхэри. Сербхэмрэ албанхэмрэ я щIыналъэхэмрэ дяпэкIэ яIэну фIэщыгъэхэмрэ теухуа псалъэмакъ гугъэм зэкIэ журналистхэр хагъэхьэрэкым.

Гъатхэпэм и 2-м хэхьыныгъэхэр екIуэкIынущ

Дыгъуэгъу къэхъуащ дыгъэгъазэм и 2-р, парламент хэхьыныгъэхэр щекIуэкIынну махуэр.

Федерацэмкlэ Советым и депутатхэм я махуэр 2008 гъэм гъатхэпэм и 2-м трагъэхуащ.

УахэупщIыхь хъужьынукъым

Гъунэгъу къэхъуащ дыгъэгъазэм и 2-р, парламент хэхьыныгъэхэр щекIуэкIынну махуэр.

Нобэ щыщIадзауэ хэхьныгъэхэм нэсхуэнкIэ кьэнэжа махуитхум къриубыдэу парт щхьэхуэхэм ятеуха социологие хэхуэтэныгъэхэр ебгъэжкIуэкIынкIэ къэрал хабзэм идэркъым.

ЩыгыкIэм зихъуэжакъым

Петропавловск - Камчатскэ къалэм дэт электроподстанцыр зэрыкъутам и зэранкIэ, махуэ зыбжанэ хуауэ электрокъару ягъуэтыркъым щIыху мин 20-м щIигъум.

ДыгъуасэМоскваирашри а щIыпIэм кхъухьлъатэкIэ нагъэсащ подстанцыр зэрагъэпэщыжьым папщIэ Iэщlагъэлъхэр зыхуеину трансформаторымрэ нэгъэщIэн Iэмэпсымэ зэмылIэужьыгъуэхэрэ.

ГугъапIэ щыIэщ дыгъэгъазэм и 3-м ирихьэлIэу зэгъэпэщыжьынымкIэ Iэмэпсымэ зэмылIэужьыгъуэхэрэ.

■2002 гъэм СНГ-м хэт къэралхэм Москва щыкIэзэIуаХащ сату-промышленнэ палатэхэм я унафэщIхэм я Советым и Iуэхущапlэ.

■Илъэс 65-кIэ узэIэбэкIыжмэ (1942), ЗыхъумэжакIуэ щIыпIэхэм я комитетым и унафэкIэ къэрал комитетым и кIуэдамэм. А документым кIэрыгъуэ зэгурыкIуэ щIыпIэхэм я унафэщIхэм зэхалъхьа программэм. А документым кIэрыгъуэ зэгурыкIуэ щIыпIэхэм я унафэщIхэм зэхалъхьа программэм. А документым кIэрыгъуэ зэгурыкIуэ щIыпIэхэм я унафэщIхэм дяпэкIэ къэрал зэпэгъэнэгъуэ хъун хуейуэ, мылькукIэ, IэщlагъэлIхэмкIэ зэдэIэпыкъупхъуэ, къэрал бюджетым кьыхэкI ахъшэуи нэхъыбэ кьалъэIэсыпхъуэ.

ШЭДУ Ларисэ.

Пшыхьхэр

Тхыдэм къыхэна

Налшык къалэм дэт Сабий библиотекэ нэхъыщхьэм щIэх-щIэхьыуэ щокIуэкI Iуэхугъуэ зэхуэмыдэхэм теухуауэ къыхэзыгъэпэщ зэхьхьэхэр. Иджыблагъэ абы щыIа зэIущIэ теухуауэ щытащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и унафэщIу илъэс 30-м нэблагъэкIэ лэжьа, политикэ лэжьакIуэ щэджащэ Мэлбахьуэ Тимборэ.

ПэщышхуэМ щIэзу кьыщзэхуэса школакIуэхэм, студентхэм, кьалэдэсхэм я пащхьэм Мэлбахьуэм теухуа тхыгъэм кьыщеджащ библиотекэм и лъэкIуэ КIэрэф Иринэ. Щапхъэ гъэщIэгъэнэхэр кьихьырэ, ар тепсэльыхьащ Мэлбахьуэм и Iуэхущапlэ щыгъэхэм, абы и лъэныкъэм, и дунэе тетыкIам. Апхуэдэуи «Цыху, лIыхъужь, унафэщI», «Мэлбахьуэм и зэманым республикэм зэрызэпичар», «Дунеи псом щыщIэрыпсыр цIыхухэм Мэлбахьуэм теухуауэ жаIа-хэр» зи фIэщыгъэщIу блыным кIэрыпсы тхыгъэхэм зэIущIэм кьрихьэлIаХэр щIгъэгъуэзащ.

Мэлбахьуэ Тимборэ фIыуэ зыщIыхуу щыта, абы и жьауэм щIэту итлъэ куэдкIэ лэжьа Каркаев Малкарбий зи щIэр мыкIуэдыжьну тхыдэм кьыхэна цIыху тельыдэжэм теухуа и гукъэжьыжхэм кьызэхуэсахэр я гуапэу едэIуащ, упщIэ куэди иратащ.

САБЫР Былъ.

Къэрэлымрэ динымрэ

Университетхэр зэбгъэдоувэ

Ди газетым зэрытетащи, исльам институтым и цIэр зэрахъуэкIащ. Иджы абы зэреджэр мыращ: Кавказ Ищхьэрэм Iэбу-Хьэнифэ и цIэкIэ щыIэ университет.

УРЫСЕЙФедерацэм мы зэманым иIэщ исльам университету хы. Ахэр дэтщ Москва, Къэзан, Уфа, Мэхьачкьалэ, Новгород Ищхьэрэ, Налшык. Адрей еджапIэхэр кьэльытапхъэщ а университетхэм я филиалу.

Ди университетым и унафэм дяпэкIэ щIэтынущ Къэрэшей-Шэрджэсым, Адыгеим, Осетие Ищхьэрэм я дин Iуэхущапlэхэр, еджапIэхэр.

Кьимыдэкlэ, исльам университет дэтхэнэми кьыпыщIауэ щытынущ къэрал университетхэм ящыщ зыр. Псальэм папщIэ, Кавказ Ищхьэрэм Iэбу-Хьэнифэ и цIэкIэ щыIэ университетыр дэлэжьэнущ Кубань къэрал университетым.

Университетым и унафэм дяпэкIэ щIэтынущ Къэрэшей-Шэрджэсым, Адыгеим, Осетие Ищхьэрэм я дин Iуэхущапlэхэр, еджапIэхэр.

Кьимыдэкlэ, исльам университет дэтхэнэми кьыпыщIауэ щытынущ къэрал университетхэм ящыщ зыр. Псальэм папщIэ, Кавказ Ищхьэрэм Iэбу-Хьэнифэ и цIэкIэ щыIэ университетыр дэлэжьэнущ Кубань къэрал университетым.

Iэ щыщIадза зэгурыIуэныгъэр быдзу пыщIащ УФ-м и Президент Путин Владимир Урысейм и мусылъмэн Iуэхущапlэхэм я унафэщIхэм щIыщIам зэхалъхьа программэмэ. А документым кIэрыгъуэ зэгурыкIуэ щIыпIэхэм я унафэщIхэм дяпэкIэ къэрал зэпэгъэнэгъуэ хъун хуейуэ, мылькукIэ, IэщlагъэлIхэмкIэ зэдэIэпыкъупхъуэ, къэрал бюджетым кьыхэкI ахъшэуи нэхъыбэ кьалъэIэсыпхъуэ.

ШЭДУ Ларисэ.

Ухуэныгъэ инхэр:

школхэр, сабий садхэр, щэнхабзэмкIэ унэхэр, стадионхэр...

2007 гъэм республикэм лажьэу щаутIыпщынущ ухуэныгъэ зэмылIэужьыгъуэу 38-рэ, нэгъэущIу жыпIэмэ, блэкIа илъэситIым кьрубыдэу ухэзыр щащIам хуэдиз.

КъБР-м Ухуэныгъэмрэ архитектурэмкIэ и министерствэм кьызэритамкIэ, мы гъэм республикэм щызэфIагъэхащ:

Налшык къалэм и Театр ЩхьэнтIэу щIэуэ зэрагъэпэщыжар

Цыху 400 щIэхуэу ХьэсэнеИ кьуажэм дэт ЩэнхабзэмкIэ унэр

Налшык Зэныбжьэгъуныгъэм и мемориал куэбжэр

Налшык ЩIыхьым и утым щыIэ ТекIуныгъэ стелэр

ЕджакIуэ 825-рэ щIэхуэу Налшык и «Предгорье» хьэблэм щыIэ курыт щIыпIэр

Къубэ-Iэбэ къуажэм еджакIуэ 320-рэ, зи школ кIуэгъуэ мыхьуа сабийуэ 60 зыщIэхуэ и школыр

Джэнал къуажэм школакIуэ 80, зи школ кIуэгъуэ мыхьуа сабийуэ 40 зыщIэхуэ и «школ-сабий сад» комплексыр

Къэрэгъэш къуажэм еджакIуэ 660-рэ зыщIэхуэ и курыт школыр

Инарыкъуей къуажэм и пэщIэдзэ школым еджакIуэу 160-рэ щIэхуэу пащIыхьа унэр

Балъкъэр Ипщэ къуажэм еджакIуэ 250-рэ, зи школ кIуэгъуэ мыхьуа сабийуэ 80 зыщIэхуэ и школ-сабий садыр

Iслъэмей къуажэм еджакIуэ 375-рэ, зи школ кIуэгъуэ мыхьуа сабийуэ 80 зыщIэхуэ и школыр

Iслъэмей къуажэм и школ №1-м гуащIыхьа унэр

ДыгулыбгъуеИ къуажэм еджакIуэ 375-рэ, зи школ кIуэгъуэ мыхьуа сабийуэ 80 зыщIэхуэ и школ-сабий садыр

Псыгуэнсу къуажэм и амбулаторэ-клиникэ унэр

Къарэ-Су къуажэр псыдзэм щызыхьуэмэ ухуэныгъэ псы Iуфэм Iутыр тэмэму зэгъэпэщыжыныр

Канаслъэ коллекторыр псыдзэм щахъуэмэ папщIэ

Тырныауэ къалэм хиубыдэу Бахьсэн, Гирхожан-Су псыхэм я Iуфэхэр гъэбыдэныр

Кэнжэ къуажэм Ахьмэтым и цIэр зезыхьэ и уэрамым щащIа канализацэ сетхэмрэ ухуэныгъэхэмрэ

ХьэтIэхьущыкъуей къуажэм и кхъуэ гъущI-бетон пкъыгъуэхэмкIэ къэхухьныр.

Абыхэм нэмыщI иджыри ухуэныгъэ 20-м йолэжь, 2007 гъэм и дыгъэзагъэ ма-зэм ирихьэлIэу хьэзыр ящIну я мураду. Ахэр мы ныкIэлыныгъуэхэрщ:

Альтуд къуажэм еджакIуэ 400, зи школ кIуэгъуэ мыхьуа сабийуэ 80 зыщIэхуэн и курыт школыр

Хьэбэз къуажэм и школым зи школ кIуэгъуэ мыхьуа сабийуэ 70 щIэхуэну кьыгуаIыщIхь унэр

Гундэлэн къуажэм еджакIуэ 255-рэ, зи школ кIуэгъуэ мыхьуа сабийуэ 75-рэ зыщIэхуэн и «Сабий сад - школ» комплексыр

Налшык къалэм и Рабочэ уэрамым тет синагогэр зэгъэпэщыжыныр

Налшык къалэм дэт «Спартак» республикэ стадионым физкультурэмрэ узыншагъэр егъэфIэкIуэныжьмкIэ Iуэхущапlэр зыхуей хуэгъэзэныр

Мэтр зэбгъуэнатlэ 3000 кьыщэрыкI, гъэпщащэ щхьэ зытелъ спорт комплексу Налшык псыхьэм дащIыхьыр

Налшык и Спорт унэшхуэм рекоструироуцар

Iуащхьэмахуэ лъапэ бгы лыжэкIэ кьыщэжэх и гъуэгум уэс Iэрыщ зэрыгракIутэ системэр

Iуащхьэмахуэ лъапэ и «Азау» станцым кьыщегъэжьауэ «Кугуэор» станцым нэсхуэ щыхэща бгы-лыжэ гъуэгур зэгъэпэщыкIыныр

«Старый Кругозор» станцым екIуалIэ кIапсэ гъуэгур электрокъарукIэ кьызэрызэрагъэпэщ системэр

Налшык къалэ Головко и щIэкIэ щыIэ уэрамым тет уэ зэрыщIалэхэр щагъэхьхьуж сымаджэщым гъуэльыпIэ 260-рэ зыщIэхуэ и унэр

Налшык къалэ дэт «Медицинэм и консультатив-диагностикэ центр» къэрал Iуэхущапlэр зэгъэпэщыжыныр

Александровскэ станицэм дэт «Участкэ сымаджэщ» муниципальнэ Iуэхущапlэм кьыгущIыхь унэр

Майкэ къалэм и кьуэпIэ Iыхьэм щаубру псы кьыщIэшыпIэр

Налшык къалэм и ищхьэкъуэпIэ хьэблэм щыIэ котельным кьыгущIыхь унэр

Налшык къалэм и ищхьэкъуэпIэ хьэблэм щыIэ котельным электрокъару зэрекIуалIэ линэр

Прохладнэм и канализацэ коллектор нэхъыщхьэр зыхуей хуэгъэзэныр

Налшык псыкIэ кьызэрызэрагъэпэщ сетхэмрэ ухуэныгъэхэмрэ зезыгъэубгъу лэжьыгъэхэр

Тырныауэ вольфрам-молибден комбинатым кьыщIэж псы фIейр щагъэжаIэ гуэлым псы зэрыхульэдэ хьэжхъуафэр зэгъэпэщыжыныр

«Бизнес-инкубаторым» и етIуанэ Iыхьэу Налшык къалэм щащIыр.

Республикэр ухуэныгъэ инхэм я щIыналъэу кьалытэу, мы гъэм зэрекIуэкIам хуэдэу, дяпэкIи щытынущ. ДызыхуэкIуэИ илъэситIым кьрубыдэу хьэзыр ящIнущ мы гъэм кьрагъэжьауэ ухуэныгъэу 14. Абыхэм ящыщщ:

Щихъ Марие Магдаленэ и цIэкIэ Налшык щащI православнэ члисэр

Налшык къалэ и Александровскэ хьэблэм дащIыхь Тхьэ ельэIупIэ пэшыр

Налшык къалэ и Вольнэ Аул хьэблэм дащIыхь Тхьэ ельэIупIэ пэшыр

Налшык дащIыхь «Театрхэм я дворец» лъэпкъ театр центрыр

Кэнжэ къуажэм ЩэнхабзэмкIэ и унэр

Куба къуажэм ЩэнхабзэмкIэ и унэр

«Звездочка» санаторэр жьэн уэшм щIэзэз республикэм и санаторэм хуэгъэзэнымкIэ лэжьыгъэр

Налшык дэт республикэ клиникэ сымаджэщым хирургиемкIэ и унэр зэгъэпэщыжыныр

Налшык къалэ дэт республикэ онкологие диспансерыр

Кэнжэ къуажэм Андреевым и цIэкIэ щыIэ уэрамым канализацэ щыщIыныр

Iуащхьэмахуэ лъапэ и канализацэ коллекторым рэ псы фIейр щагъэжаIэ Iуфэм щыIэр зэгъэпэщыжыныр

Тырныауэ къалэм дэж Гирхожан-Су псым ятIэпсыр ехьэн папщIэ тращIыхьауэ щыта ухуэныгъэр зэтегъэпсыхьыжыныр

Шэджэм псым и ижьырабгъу Iуфэм щыIэ аргъей заводыр псыдзэм щызыхьуэмэ ухуэныгъэр зэгъэпэщыжыныр

Шэджэм къалэр псыдзэм щызыхьуэмэ ухуэныгъэу Iуджэм псым и ижьырабгъу Iуфэм щыIэр зэгъэпэщыжыныр

2008 гъэм аргуэру щIын щIадзэнущ объект зэмылIэужьыгъуэу 70-м нэблагъэ.

КъБР-м и Президентымрэ Правительствэмрэ я пресс-Iуэхущапlэм.

Пэщыгъэ Iуэхуэ

Къэбэрдей-Балъкъэрым исхэр зэгуигъэпащ Осетием и Iуэнапкъэм щалъэжьа хьэкIэкхъуэкIагъэм

Пятигорск-Владикавказ гъуэгуанэм тет автобусым иса щIыхуэр зыхьхIуэда гуэвэгъэщIэжмкIэ Осетие Ищхьэрэ - Алание Республикэм и Iэтащхьэ Мамсуров Таймураз хуэгъазэвэ КъБР-м и Президент Къанокъуэ Арсен телеграммэ игъэхьащ.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым исхэр зэгуигъэпащ щыIу лажьэншIэхэр зыхьхIуэда хьэкIэкхъуэкIагъэ зэралажьам. Зи благъэхэр Iыхьлыхэмэр хэкIуэда псоми даузрыхуэгъазэр ехуажепIэжыну сынолъIу, - итщ телеграммэм.

Фигу кIэдгъэкIыжьащ Осетие Ищхьэрэ - Алание Республикэмрэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэмрэ я щIэнапкъэхэр щызэпытьым деж щэкIуэгъуэм и 22-м «Икарус» автобус кьыщагъуащ икIи абы иса цIыху 17-м щыщу 4-р, зи сабий яхэту, хэкIуэдащ. УIэгъэ зэмылIэужьыгъуэхэр ятелъу Осетие Ищхьэрэм щыщ Елъхьуэт къуажэм и сымаджэщым щыIу пщыкIущ яшащ.

МЕЧИЕВ Асхат.

ИлъэситIым къриубыдэу дэ зыужьынигъэм и гъэгу убзыхуам дытеуващ

(КIэухыр. ПэщIдзэр 1-нэ нап.)

- АтIэ дызыхуэкIуэ илъэсым сыт кьыгхуэпкIуэну, сыт хуэдэ пIалIэхэр щыIэ?

- ЗэрыжысIащи, мы гъэм щыщIэдзауэ дэ дыхуэкIуэ ильэсиищ тещIыхьа бюджет план зэхэлъхьэным. Арэ хуэунэтIащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и социально-экономикэ зыужьынигъэр щIэгъэхуэбжьэным, экономикэм и финанс щытыкIэр зэпеиуэрт щIыным, результатым. 2008 гъэм дэ ди мурадщ ухуэнныгъэм, псэупIэ-коммунальнэ хозяйствэм, туризмэм, мэкъумэщ хозяйствэм зегъэужьыным нэхъ тедгъэщIэну. Промышленностымрэ мэкъумэщ хозяйствэмрэ инноваци технологиехэр нэхъ зыубгъуауэ кьыщагъэсэжьу щIадзэнущ. ЗэрыгурыIуэгъуэш, гулыитэ хэха хуэтщIынущ районэхэмрэ жылагъуэхэмрэ я социально-экономикэ зыужьынигъэм. Сэ щIэх-щIэхыуэр республикэм и кьалэхэм, районэхэм сокIуэ, республикэм и жылагъуэхэм сызыдэмыхьауэ куэд яхэтыжьыкIи икIи инэжьыпIкIэ абыхэм щыIэ щытыкIэр си нэкIэ сольагъу. Зигугъуи хуейхэм ящымщ щIыхуэхэр псыкIэ кьызэрыгъэгъэпэщар, социальнэ, щIэнхабзэ мыхьэнэ зиIэ Iуэхущапlэхэр зэрылажьэр, муниципальнэ гъэгуэгъэр егъэфIекIуэнырэ, щIыхуэмсоциальнэ дэIэпыкьынутэ етынырэ, нэгъэущIэхэри. Дэ тхуэзфIэкI кьэдгъанэркъым а Iэнатlэхэм щыгъэкъуэн щIадзэкъуэм папщIэ икIи а Iуэхуэхэм зэпымыууэ си нэIэ тезгъэтщ. Абыхэм папщIэ мы гъэм и закъуэ дэ республикэ бюджетым аргуэру сом мелуани 100 кьыщыдгъэлъэгъуащ.

- Дыгъэгъазэм и 2-нэ Къралэ Думэм и депутатхэр хахынущ. «Зыуэ щыт Урысейм» партым и Къ БР-м Iэ щызыIэтыныхэм я бжыгъэм ельытауэ щытынущ пIэрэ федеральнэ центрыр Уэ кьыхэрыхуящыт, республикэм кьызэрыхуящытыр?

- «Зыуэ щыт Урысейм» и кандидатхэм я республикэ спискэм яIэ дыдэу сыщрагъэкIуэ, сэ, щэн хэмылъу, Конституциэм ипкъ иткIэ сиIэ хуитныгъэ псори кьызэгъэсэбэпыну, а партыр зэрыхуэфащэкIэ хэхыныгъэхэм щыпхьыкIын папщIэ. Мыдрейуэ, сэ Къэбэрдей-Балъкъэрым сырипрезидентщ икIи республикэм и щIыхуэм текIуэ хэмылъу, зэрафIэтэмэмым хуэдэу Iэ яIэтын папщIэ щхьапIэхэр кьызэрэгъэпэщыну си кьалэнщ, аращ си дежкIэ нэхъыщхьэри.

ПщIыр сыткIэ щхьапэ, «Зыуэ щыт Урысейм» и спискэм сыщиткIэ, хэкакIуэхэм абы папщIэ Iэ зэрафIэтын тещIыхьауэ сэ кьэслъытэнущ едгъэкIуэкI зэхъуэжIыныгъэ мытыщIхэм ди щIыхуэхэр зэрепльыр. Федеральнэ центрыр кьызэрыгъэщытым и гугъу пщIымэ, фи фIэщ фщIы хэхыныгъэм кьриIуэхэм ар зыкIи ехьэлIауэ зэрыщымытынущ. Къэралым и Iэтащхьэхэр, Федерацием и адрей щIынальэхэми хуэдэу, Къэбэрдей-Балъкъэрми икьукIэ фIыуэ, гуапэу кьыхуащытщ, Федеральнэ центрыр сэ, республикэм и Iэтащхьэм, кьызэрэсхуэщытри, зэрыгурыIуэгъэщи, зэпытар папщIэ Iэ зэIутхэр кьыгъэтедгъэуэвыIащ, тэмэму дылажьэу щIэдзащ икIи зэпымыууэ япкIэ дыкIуэтэн папщIэ, дэ зыри зэранкъытхуэхъуфынукъым.

- КъемыкIу хуэдэуи щытщ сызыщIэупщIэнур, ауэ Уэ уи пыкIуэкъуэгъуэхэм, кадрхэм ягеухуэгъебгъкIуэкI политикэм и гугъу щащIкIэ, кьыщагъэжей ар благъагъэмрэ ныбжьыгъугъэмрэ тещIыхьа хуэдэу...

- Кадрхэм ятеуха политикэр дэ зытетщIыхьыр благъагъэмрэ ныбжьыгъугъэмрэкъым, атIэ ЦIыхум хэль жэуапльыщытэмэ, абы дыхьэ хуэщIэ зэрыхъунущ, Iуэхум зэрыхищIыкIырщ. Ауэ си благъэхэм ящыщ гъэрым кьудыкъу игъуэтамэ, сэ абы нэгъуэщIхэм нэхъри куэдкIэ нэхъ ткIийуэ сыбгъэдыхьэнущ. Кьыпэщыт кьалэнхэм пэмыльэщ нэужьым, сеIлэIэгъэнукъым, и къулыкъур езгъэбгынэнущ. ЗэрыжысIащи, кадрхэр кьыщыхэтхIэ, дэ псом япэу дызэпльыр цIыхум и зэфIэкIырщ, пэжагъыщ, зыпэрывну Iэнатlэм зэрыхуэфащрщ. Аращ хэкъапIэ ягъэувынуэр кьыщыхахкIэ зэхъэзэхуэ щIрагъэкIуэкIри. Абы кьыджкIуэу кьэрал кьулыкъущIэхэм я атестацIэр пIалъэкIэрэ ирагъэкIуэкI. Уэри ущыгъуазэу кьыщIэкIынщ нэхъ зэфIэкIыпхуэ зыбгъэдгъэ щIалэгъуалэр урысей, нэгъэущI кьэрал вуз нэхъыфIэм щедгъэджэну дызэримурадым. Абы теухуауэ республикэм Экономикэ зыужьынигъэмрэ сатумкIэ и министерствэм программэ ин эхэлъхьащ икIи ар мыгувэу ягъэзащIэу щIадзэнущ.

- Мы зэманым республикэм псэупIэр щызэрубыдащ, абы и льэныкьуэкIэ сыт хуэдэ лэжьигъэ екIуэкIыну?

- КъБР-м и мызакъуэу, къэралым и щIыналъэхэм я нэхъыбэми а гугъуехьыр куэд щIауэ щыIэщ. ПщIэжрагъкъыщIэкIынущ классикым жиIар: «Фэгъэ Iуэхум москвадэсхэм я хьэлыр зэIингъэхащ...» Статистикэм кьит бжьгъэхэм кьинэмыщIауэ, си сайтым кьагъэхь тхыгъэхэми, районэхэр кьыщызэхэкIуэкIэ зэхэхэх льэIу куэдхэми кьагъэльагъуэ КъБР-м мы Iуэхуэр икъукIэ ткIийуэ кьызэрыщыувыр. Абы кьыхэкIыу дэ зыхуэдгъэзывыжащ псэупIэхэр уэхуэным хуэунэтIауэ дызыхуэкIуэ гъэм щыщIэдзауэ зэфIэдгъэкIын хуей кьалэн инхэр. А кьалэнхэр зыхуэунэтIар уасэшхуэкIэ ящэжьну унэхэр щIынаркъым, атIэ нэхъ хуэмышIэхэр псэупIэкIэ кьызэгъэпэщынырщ. «Дубки» хьэблэм щIы Iыхьэшхуэ щыхухахащ псори зэхэту мётр зэбгъэзэнатIэ мин 300 кьызэрыкI псэупIэ унэхэр щIыным. СызэригутъэмкIэ, 2008 гъэм тхуэзфIэмыкIми, 2009 гъэм щыщIэдзауэ зэкIэлъыкIуэу мы Iуэхум фIыуэ хэдгъэщIуэр декIуэкIынущ. АбыкIэ дэIэпыкьуэгъу хъун хуейщ ипотекэ схемэри, псэупIэ кредитхэр тынымкIэ ягъэува льготэхэри.

- Уэрам нэхъыщхьэхэм я щытыкIэр икъукIэ ефIэкIуащ, абы папщIэ фIыщIэ кьыпхуащI. АтIэ кьыдэ гъэзэжмрэ кьуажэхэмрэ я уэрамхэр зэгъэпэщыжыныкIэ программэ щыIэ пIэр?

- Псоми гу лъатэу кьыщIэкIынущ Налшык кьалэм и гъэгу лэжьакIуэхэм Iуэхущхуэ зэрыгъэфIахым. А лэжьыгIэхэр дяпэкIи кьызэтрагъэувыIэнукъым. Апхуэдэу республикэм программ ин щызэхалъхащ кьуажэ уэрамхэр реконструкцэ щIыным, зэгъэпэщыжыным теухуауэ. Налшык уэраму, щIалнтIэу щыIэ псори зэIуэзэпщIыщIыным хуэзэу ильэс ситIым тещIыхьа программэ щагъэбеджьащ. Кьалэ администрацием и Iэтащхьэм зэфIэкI зэрыбгъэдэлъар кьыгъэльэгъуащ икIи а кьалэнхэми япэлъащIыу сыщогуэгъэ.

- Зэи къэмыхьауэ, «Жыларгъэ зэгурыIуэныгъэ щыIэн, Къэбэрдей-Балъкъэрым ЦIыхухэр зэрыту зиужьын папщIэ» фIэщыгъэнIэр иIэу иджыблагъэ ирагъэкIуэкIа граждан зэхуэсыщхэм Уэ уэкъыщыпсэльащ. А зэхуэсым щыжаIащ ди жылагъуэр мамыру, зэгурыIуэу зэрыщсуркъыгэнаулыну, льэныкьхэр зэрагъэныкьэкъуэну, хуитIыкIуэ зэрыщIэн зэрыщIэн щыхуэхэр зэригъэпIейтейр. Абы и льэныкьуэкIэ сыт зэфIэгъэкIын хуейуэ къэпльытыгъэ?

- Ди жагъуэ зэрыхъущи, иужь зэманым республикэм я щхьэр кьыщагъэтыжу хуежьащ политикэ тегъэщIапIэхэр кьыгупсыкIэ Къэбэрдей-Балъкъэрым щыIэ щытыкIэр зэIагъэхьэну хущIэкъу гуп щхьэхуэхэм. Абыхэм щыщ языныкьуэхэм льэпкъ щхьэхуэхэм я сэбэп зыхэлъхэр яхуэмэну хущIэкъу хуэдэу ягъэIу. Ауэ ипэжьипIкIэ кьащIтэмэ, нэрылъагъуэ блэкIа щыIагъэкIуэ и бгъэщIрэ етIуанэ гъэм щыIа зэныкьэгъэкъуэр - республикэр кьутэжыным нэзыгъэсауэ щытахэр - къагъащIэрэщIэжыну зэрыхущIэкъур. Си гугъэмкIэ, куэдым фIыуэ ящIэж зы льэпкъым и сьедым, итIанэ адрей льэныкьым и сьедым кьащта унафэхэм япкIэ зэрыгъэпэщрэ абы щыпсэу льэпкъхэм ятещIыхьауэ ягуэшыжьым зы мащIэ фIэкIа зэримыIэжар. Апхуэдэ кьарухэм, сыт хуэдэ мурадыфIхэр яIэу зэмыгъэIуми, мыхъумыщIагъэхэр ялэжьыну дэ Iмал ет хъунукъым. Зылыкъэр езгъэбгынэнущ. ЗэрыжысIащи, кадрхэр кьыщыхэтхIэ, дэ псом япэу дызэпльыр цIыхум и зэфIэкIырщ, пэжагъыщ, зыпэрывну Iэнатlэм зэрыхуэфащрщ. Аращ хэкъапIэ ягъэувынуэр кьыщыхахкIэ зэхъэзэхуэ щIрагъэкIуэкIри. Абы кьыджкIуэу кьэрал кьулыкъущIэхэм я атестацIэр пIалъэкIэрэ ирагъэкIуэкI. Уэри ущыгъуазэу кьыщIэкIынущ нэхъ зэфIэкIыпхуэ зыбгъэдгъэ щIалэгъуалэр урысей, нэгъэущI кьэрал вуз нэхъыфIэм щедгъэджэну дызэримурадым. Абы теухуауэ республикэм Экономикэ зыужьынигъэмрэ сатумкIэ и министерствэм программэ ин эхэлъхьащ икIи ар мыгувэу ягъэзащIэу щIадзэнущ.

- Мы зэманым республикэм псэупIэр щызэрубыдащ, абы и льэныкьуэкIэ сыт хуэдэ лэжьигъэ екIуэкIыну?

- КъБР-м и мызакъуэу, къэралым и щIыналъэхэм я нэхъыбэми а гугъуехьыр куэд щIауэ щыIэщ. ПщIэжрагъкъыщIэкIынущ классикым жиIар: «Фэгъэ Iуэхум москвадэсхэм я хьэлыр зэIингъэхащ...» Статистикэм кьит бжьгъэхэм кьинэмыщIауэ, си сайтым кьагъэхь тхыгъэхэми, районэхэр кьыщызэхэкIуэкIэ зэхэхэх льэIу куэдхэми кьагъэльагъуэ КъБР-м мы Iуэхуэр икъукIэ ткIийуэ кьызэрыщыувыр. Абы кьыхэкIыу дэ зыхуэдгъэзывыжащ псэупIэхэр уэхуэным хуэунэтIауэ дызыхуэкIуэ гъэм щыщIэдзауэ зэфIэдгъэкIын хуей кьалэн инхэр. А кьалэнхэр зыхуэунэтIар уасэшхуэкIэ ящэжьну унэхэр щIынаркъым, атIэ нэхъ хуэмышIэхэр псэупIэкIэ кьызэгъэпэщынырщ. «Дубки» хьэблэм щIы Iыхьэшхуэ щыхухахащ псори зэхэту мётр зэбгъэзэнатIэ мин 300 кьызэрыкI псэупIэ унэхэр щIыным. СызэригутъэмкIэ, 2008 гъэм тхуэзфIэмыкIми, 2009 гъэм щыщIэдзауэ зэкIэлъыкIуэу мы Iуэхум фIыуэ хэдгъэщIуэр декIуэкIынущ. АбыкIэ дэIэпыкьуэгъу хъун хуейщ ипотекэ схемэри, псэупIэ кредитхэр тынымкIэ ягъэува льготэхэри.

- Уэрам нэхъыщхьэхэм я щытыкIэр икъукIэ ефIэкIуащ, абы папщIэ фIыщIэ кьыпхуащI. АтIэ кьыдэ гъэзэжмрэ кьуажэхэмрэ я уэрамхэр зэгъэпэщыжыныкIэ программэ щыIэ пIэр?

- Псоми гу лъатэу кьыщIэкIынущ Налшык кьалэм и гъэгу лэжьакIуэхэм Iуэхущхуэ зэрыгъэфIахым. А лэжьыгIэхэр дяпэкIи кьызэтрагъэувыIэнукъым. Апхуэдэу республикэм программ ин щызэхалъхащ кьуажэ уэрамхэр реконструкцэ щIыным, зэгъэпэщыжыным теухуауэ. Налшык уэраму, щIалнтIэу щыIэ псори зэIуэзэпщIыщIыным хуэзэу ильэс ситIым тещIыхьа программэ щагъэбеджьащ. Кьалэ администрацием и Iэтащхьэм зэфIэкI зэрыбгъэдэлъар кьыгъэльэгъуащ икIи а кьалэнхэми япэлъащIыу сыщогуэгъэ.

- Зэи къэмыхьауэ, «Жыларгъэ зэгурыIуэныгъэ щыIэн, Къэбэрдей-Балъкъэрым ЦIыхухэр зэрыту зиужьын папщIэ» фIэщыгъэнIэр иIэу иджыблагъэ ирагъэкIуэкIа граждан зэхуэсыщхэм Уэ уэкъыщыпсэльащ. А зэхуэсым щыжаIащ ди жылагъуэр мамыру, зэгурыIуэу зэрыщсуркъыгэнаулыну, льэныкьхэр зэрагъэныкьэкъуэну, хуитIыкIуэ зэрыщIэн щыхуэхэр зэригъэпIейтейр. Абы и льэныкьуэкIэ сыт зэфIэгъэкIын хуейуэ къэпльытыгъэ?

- Ди жагъуэ зэрыхъущи, иужь зэманым республикэм я щхьэр кьыщагъэтыжу хуежьащ политикэ тегъэщIапIэхэр кьыгупсыкIэ Къэбэрдей-Балъкъэрым щыIэ щытыкIэр зэIагъэхьэну хущIэкъу гуп щхьэхуэхэм. Абыхэм щыщ языныкьуэхэм льэпкъ щхьэхуэхэм я сэбэп зыхэлъхэр яхуэмэну хущIэкъу хуэдэу ягъэIу. Ауэ ипэжьипIкIэ кьащIтэмэ, нэрылъагъуэ блэкIа щыIагъэкIуэ и бгъэщIрэ етIуанэ гъэм щыIа зэныкьэгъэкъуэр - республикэр кьутэжыным нэзыгъэсауэ щытахэр - къагъащIэрэщIэжыну зэрыхущIэкъур. Си гугъэмкIэ, куэдым фIыуэ ящIэж зы льэпкъым и сьедым, итIанэ адрей льэныкьым и сьедым кьащта унафэхэм япкIэ зэрыгъэпэщрэ абы щыпсэу льэпкъхэм ятещIыхьауэ ягуэшыжьым зы мащIэ фIэкIа зэримыIэжар. Апхуэдэ кьарухэм, сыт хуэдэ мурадыфIхэр яIэу зэмыгъэIуми, мыхъумыщIагъэхэр ялэжьыну дэ Iмал ет хъунукъым. Зылыкъэр езгъэбгынэнущ. ЗэрыжысIащи, кадрхэр кьыщыхэтхIэ, дэ псом япэу дызэпльыр цIыхум и зэфIэкIырщ, пэжагъыщ, зыпэрывну Iэнатlэм зэрыхуэфащрщ. Аращ хэкъапIэ ягъэувынуэр кьыщыхахкIэ зэхъэзэхуэ щIрагъэкIуэкIри. Абы кьыджкIуэу кьэрал кьулыкъущIэхэм я атестацIэр пIалъэкIэрэ ирагъэкIуэкI. Уэри ущыгъуазэу кьыщIэкIынущ нэхъ зэфIэкIыпхуэ зыбгъэдгъэ щIалэгъуалэр урысей, нэгъэущI кьэрал вуз нэхъыфIэм щедгъэджэну дызэримурадым. Абы теухуауэ республикэм Экономикэ зыужьынигъэмрэ сатумкIэ и министерствэм программэ ин эхэлъхьащ икIи ар мыгувэу ягъэзащIэу щIадзэнущ.

- Мы зэманым республикэм псэупIэр щызэрубыдащ, абы и льэныкьуэкIэ сыт хуэдэ лэжьигъэ екIуэкIыну?

- КъБР-м и мызакъуэу, къэралым и щIыналъэхэм я нэхъыбэми а гугъуехьыр куэд щIауэ щыIэщ. ПщIэжрагъкъыщIэкIынущ классикым жиIар: «Фэгъэ Iуэхум москвадэсхэм я хьэлыр зэIингъэхащ...» Статистикэм кьит бжьгъэхэм кьинэмыщIауэ, си сайтым кьагъэхь тхыгъэхэми, районэхэр кьыщызэхэкIуэкIэ зэхэхэх льэIу куэдхэми кьагъэльагъуэ КъБР-м мы Iуэхуэр икъукIэ ткIийуэ кьызэрыщыувыр. Абы кьыхэкIыу дэ зыхуэдгъэзывыжащ псэупIэхэр уэхуэным хуэунэтIауэ дызыхуэкIуэ гъэм щыщIэдзауэ зэфIэдгъэкIын хуей кьалэн инхэр. А кьалэнхэр зыхуэунэтIар уасэшхуэкIэ ящэжьну унэхэр щIынаркъым, атIэ нэхъ хуэмышIэхэр псэупIэкIэ кьызэгъэпэщынырщ. «Дубки» хьэблэм щIы Iыхьэшхуэ щыхухахащ псори зэхэту мётр зэбгъэзэнатIэ мин 300 кьызэрыкI псэупIэ унэхэр щIыным. СызэригутъэмкIэ, 2008 гъэм тхуэзфIэмыкIми, 2009 гъэм щыщIэдзауэ зэкIэлъыкIуэу мы Iуэхум фIыуэ хэдгъэщIуэр декIуэкIынущ. АбыкIэ дэIэпыкьуэгъу хъун хуейщ ипотекэ схемэри, псэупIэ кредитхэр тынымкIэ ягъэува льготэхэри.

- ЩIым и Iуэхум сыт хуэдэ унафэ тефщIыхьыну фи мурад, ар сыт хуэдиз зэманым кьриубыдэу зэфIэкIыну?

- Сэ нэхъ япэкIи жысIащ Къэбэрдей-Балъкъэрым щIыр хозяйствэ зэщIэгъэIуахэм кьыщагъэсэбэпынырэ нэхъ тэмэму кьыязэрысытырэ. НэгъэущIу жыпIэмэ, къуажэхэм кьыщыхэрагъэнэщ кооперативэм мэкъумэщ щIапIэхэр етын хуейщ. Дэтхэнэ зы кьуажэдэсми а щIым и Iыхьэ зэрыхэлъымкIэ акцэхэр иIэу, ауэ псоми зэщIыгъуу кьагъэсэбэп ванIэхэм езым и щIы Iыхьэр кьыхигъэщхьэкIыну хуитыныгъэ имыIэу зыщIыным нэхъ тэмэмщ. Иджыблагъэ сэ Iэ щIэздзащ Къэбэрдей-Балъкъэрым щIы реформэм зыщыхэзгъэхъэзырыныр ар егъэкIуэкIынымкIэ республикэ комиссэ кьызэгъэпэщыным теухуа Указым. А комиссэм и дэжьащIэу зыужьырыдауэ, КъБР-м щIы Iуэхум пыщIа реформэхэр щегъэжьауэ кьагъэнэ ящэ щIыпхъэ программэ лэжьыгъэхэр. Абы кьыщыгъэлъэгъуащ производствэ зэмылIэужьыгъуэу ильэс кьэс сом меларди 2-рэ мелуан 716-рэ и уасэ продукци кьыщIэкIынымкIэ. Си гугъэмкIэ, нэхъыщхьэ дыдэр махуэшхуэ да уэдащIэхэм щIыпхъэ ящэжьну, идыкIуэтэн папщIэ фIыщIэ кьыщыхэтхIэ зэрыхэтам и закъуэкъым, атIэ а гуфIэгъуэр гъэхъэзырыным республикэм и дэтхэнэри зэрыхуэзфIекIэ кьызэрыхьхащ. АтIэ а гуфIэгъуэм зыщыкъэгъэзыхьрам кьриубыдэу дэ Налшык кьалэм и утыкум, гъэуэгъэр, унэхэр кьэлъгъэщIэрэщIэжащ икIи ар Урысейм и кьалэ нэхъ зэIуэзэпэщ дыдэхэм ящыщ зы льэныкьм. Ресин бойнэм и адрес зыхьхьэмэжьыныгъэмкIэ и промышленнэ комплексым ди предприятэ зыбжанэ хегъэубыдэным. Мы гъэм кьриубыдэу Бахьсэн щылажьэу щIидзэнущ «Волжанин» автобусхэр зэхуэзыхьэ производствэ. Абы щIыхь 80 лэжьыгъэ IэнатIэкIэ кьыхэригъэпэщынущ. Тырныауз дэт «Кёббалькъипс» ООО-р нэхъ ин ящI. 2008 гъэм Зеикъуэ кьыщрагъэжьэнущ щIыхь 500 щылэжьэну цемент заводыр. Апхуэдэу нэхъ ин ящIынущ Прохладнэ кьалэм щыIэ «Кавказкабель», «Налкат» заводхэр. Дэ щIэпхъэхуэбжьауэ долажь мы IэнатIэм и зэхэлъыкIэр зэхъуэжIыным. ТехнологиешIэхэм, щIэныгъэм, инноваци технологиехэм хуэкIуэныжьмкIэ стратегиер яубыдэу. Арыншауэ дэ ди продукцэм щIэупщIэпхуэ иIэнэ-кьым. Продукцэр зэрыпхыдгъэкIынум и гугъу пщIымэ, сэ Урысей Федерацэм и субъект куэдым я Iэтащхьэхэм быдэу сазэрыпщIар къызэгъэсэбэпыфыну икIи а щIыналъэхэм зыубгъуауэ сату щытщIыфыну сыщогуэ. Иджыпсту ди предприятэ нэхъ ин дыдэхэм фейдэуэ кьалэжьыр мащIэщ. Ауэ абыхэм хьума щыхъуащ IэщIагъэлIхэр, инфраструктурэр, Iэмэпсымэхэр. Апхуэдэ предприятэхэм инвесторхэр кьетшащIэну, производствэм и кьызэгъэпэщыкIэр щедгъэфIэкIуэну ди мурадщ. Дэтхэнэ предприятэми езым иIэ зэфIэкIхэр кьэлъытауэ убгъэдыхьэмэ, мы Iуэхур дызэрыщыгугъыу дэкIын хуейщ.

**- Сэ си иIэр Ильямиц, КъБКъУ-м сыщоджэ, Университетым и хуэдизкIэ ди Iуэхум и хуэдизкIэ, кьэфакIуэ студиеэм ямышI дэ нэгъуэщI зэхуэсынIэ дижьыным. ЗэрыхэсхамкIэ, «ШIалэгъуэлIэм я жэрдэм» программэ республикэм щыIэщ. Сэ сызэрегупсысамкIэ, щIалэгъуэлIэм эманыр щагъакIуэ льэныкьыцентр кьыдэпIэнщ хуитыныгъэ. Ар ящIынущ зы. Урысей Федерацэм и Президентым и жэрдэмкIэ кьыхалъхьа льэпкъ проект нэхъыщхьэхэм Iэмал ятет щIыхуэм я сабэп зыхэлъхэр хуэзыгъэлъагъуэ, Урысейм и льэпкъ тхьэмадзэ щыту, Путин В.В. иубыхуэ гъэугур кьанэ щымыIэу дэтIыгъыу, ар кьухуэдэжь кьэралым и политикэ, жылагъуэ гъащIэм жыджэру хэтыным адэкIи пщIэн щIыхь. Къэбэрдей-Балъкъэрым щыIэ

• Хэхынигъэ-2007

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и депутатхэм я кандидату Республикэ зы мандат хэхыпIэ округ №22-м щатха

ДЖЭШ Хьэсэн Хьэсэнбий и къуэр

Налшык кьалэм кьыщалъхуащ, ильэс 33-рэ и ныбжьщ, адыгэщ. ЩIэныгъэ нэхъыщхьэ тIу иIэщ: экономистщ, юристщ, экономикэ щIэныгъэхэм я кандидатщ.

Урысей армэм кьулыкъу щищIа нэужь, КъБР-м и МВД-м и УБОП-м унафэщI нэхъыщхьэхэм я кьулыкъу зыбжанэ щиIыгъащ.

Мы зэманым «Ебланэ регион» компание ООО-м и унафэщIщ.

«Зыуэ щыт Урысей» партым хэтщ.

ПщIэ зыхуэтщI хэхакIуэхэ!

Джэш Хьэсэн и ныбжькIэ щIалэщ, ауэ ди псэукIэм пыщIа Iуэху нэхъыщхьэхэр иубзыхуфын, ахэр дигъэкIыфын хуэдэу гъашIэм щыгъуазэщ.

Абы щIэныгъэ бгъэдэлэжащ, жыджэрщ, сыт хуэдэ лэжьыгъэри кьызэщIигъэуIуэфынущ.

А псоми кьадэкIуэу абы и мурадщ фызыхуей вгъуэту фIыпсэуныжьмкIэ зыкьыкIфщIигъэкIу эну фи сэбэп зыхэлъхэр дигъэкIыну.

Хэхыныгъэм ирихьэлIэу Джэш Хь.Хь. игъэхьэзыра программэм щыщу нэхъыщхьэхэр:

нэхъыжьхэр пщIэ яIэу, зыужей ягъуэту псэун хуейщ;

цIыху хуэмыщIахэм я псэукIэкIи, кьэралым щызекIуэ хабзэхэр тегъэщIапIэ ящыфыжьмкIи кьащхьэщыжьыну ди телъхьэу щытхэм пщIымрэ пэжымрэ зэрызэхагъэкIыфынум икIи зэрафIэтэмэмым хуэдэу Iэ зэрагъэтынум.

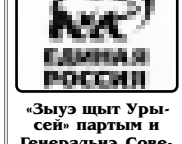

«Зыуэ щыт Урысей» партым и Генеральнэ Советым и Президиумым жиIар

ПщIэ зыхуэтщI хэхакIуэхэ! Ди ныбжьэгъу льапIэхэ!

Нужь зэманым нэрылъагъуу нэхъыбэ хъуащ ди партым кьыкIэлъызэрахьэ хьэгъэщагъэхэр. АдэкIэ-мыдэкIэ зыбгъэльэгъ, печатым къытрырагъадзэ «Зыуэ щыт Урысей» партым и унафэщIхэм ягъэхьэзыра хуэдэу IэратхэтхыгъэнэпцIхэр. ЩIыналъэ щхьэхуэхэм зищысыр мыгурыIуэгъэ щIыхуэхэм унэхэр, школхэр кьыщызэхакIуэ икIи партым кьалэн ящищIа хуэдэу жаIэурэ «хэхакIуэхэм я реестр» гуэрхэр ятх. НэгъэущIхэм агитатору загъэIури, партым и Iуэху елIыкIэм зыкIи емыкIуалIэ тхыгъэхэр ягуэш.

«Зыуэ щыт Урысей» партым и Генеральнэ Советым и Президиумым жеIэ апхуэдизкIэ хьэгъапгъэхэм «Зыуэ щыт Урысей» зыкIи зэрапымыщIар. Дэ кьыдолъытэ политикэ бзэнэныгъэм апхуэдэ Iэмалхэр кьыщыбгъэсэбэп мыхъуну. Ди партыр сытым щыгъуи и бийщ Iэмал фIейхэр кьэгъэгъэсэбэпынымрэ, ар зэрыгъэнэ ехьэлIа закономерностым зэрыгъэгъэсэбэпынымрэ.

Дэ кьэралым ис псори кьхьуходжэ сакъыу, гулыитэ яхэлъу щытынущ, политикэ хэхэсыгъэ зезыхьэхэм зыкьрамыгъэтынщ. Урысейм и цIыхухэм Iэмал псори яIэн хуейщ партхэм ятеухуа хьыбар пэжым щыгъуазэ защIынущ икIи абы ипкъ иткIэ зэрыхуеиную Iэ яIэтынущ. Дэ щэч кьытетхъыкIыжынущ ди телъхьэу щытхэм пщIымрэ пэжымрэ зэрызэхагъэкIыфынум икIи зэрафIэтэмэмым хуэдэу Iэ зэрагъэтынум.

Дэ кьэралым ис псори кьхьуходжэ сакъыу, гулыитэ яхэлъу щытынущ, политикэ хэхэсыгъэ зезыхьэхэм зыкьрамыгъэтынщ. Урысейм и цIыхухэм Iэмал псори яIэн хуейщ партхэм ятеухуа хьыбар пэжым щыгъуазэ защIынущ икIи абы ипкъ иткIэ зэрыхуеиную Iэ яIэтынущ. Дэ щэч кьытетхъыкIыжынущ ди телъхьэу щытхэм пщIымрэ пэжымрэ зэрызэхагъэкIыфынум икIи зэрафIэтэмэмым хуэдэу Iэ зэрагъэтынум.

1998 гъэ лъандэрэ екIуэкI республикэпсо зэпеуэм мыгувэу пищэнущ. Мы сурэтым щывоIъагъу ар Дей (Мэрэзей) курыт еджапIэм илъэситI ипэ зэрыщекIуэкIам и зы тепIэгъуэ.

• Си бзэ - си псэ, си дуней

Критик цIэрыIуэ, адыгэ публицистикэм и вагъуэ

Щэкiуэгъуэ мазэм и 25-м илъэс 80 ирикъуащ Шэвлокъуэ Жэбагъы и къуэ Пётр къызэралъхурэ

ШЭВЛОКЪУЭ Пётр и къалэмпэм къыщIэкIащ абы и цIэр щIащIыбгъупщэн тхыгъэ купщIафIэ куэд - ди литературэм и тхыдэм, и побэм, и гъэзугаиэхэм, абы и лъэпкъ фащэхэмрэ и ехыулIэныгьэхэмрэ теухуа лэжьыгъэхэмрэ - ар, ди тхакIуэхэм, усакIуэхэм, ди щэнхъуаэмрэ гъуэзджэмрэ я эхэулажьэхэм я гъащIэджкIыр кууэу щыэнкъырыха тхыгъэ зэмылIэужьыгъуэхэр.

Шэвлокъуэ Пётр Жэбагъы и къуэр Дохъушыкъуей (Старэ Шэрдэж) къуажэм 1927 гъэм къыщалъхуащ, я гущыIуэр зэдIэпхъуа къуажэщIэм - Мэрэзыкъ - къыщыхъуащ.

1944 - 1950 гъэхэм «Къобрдей пэж» газетым щылэжьащ, 1950 - 1955 гъэхэм Литературэ институтым (Москва) щеджащ, ар кьиуха нэужь, тхыль тедзапIэм, телевиденэм, 1957 гъэм щыщIэдзауэ 1991 гъэ пщIондэ «Iуащхьэмахуэ» журналым и редакцием щылэжьащ - журналым и къудамэхэм ящыщ зым и унафэщIу, жэуап зыхь секретару; 1977 - 1991 гъэхэм журналым и редакторэ нэхъыщхьэ къулыкъуэ зэрихьащ.

Шэвлокъуэ Пётр 1998 гъэм дунейм ехьажащ.

Критик, журналист гуащIафIэм и тхыгъэхэр щыгъэхъуэса яп тхылъыр («ТхакIуэмрэ гъащIэмрэ») 1978 гъэм къыдэкIащ. Абы къыкIэлыкIуащ «ГъащIэм и пэжыпIэр» (урысибзэкIэ, 1982 гъэ), «ГъащIэм и пшыналъэ» (1984 гъэ), «Тхыгъэхэр» (1997 гъэ) тхылъхэр - а псом лъабжьэ яхуэхъуар ди литературэмрэ ди тхакIуэхэмрэ я теухуа тхылъхэрщ.

Шэвлокъуэ Пётр адыгэбзэкIэ зэридзэкIащ Шолохов Михаил и «Щыгъуэ гъащIэ» рассказ цIэрыIуэр, Мэшбащ Iсхьэкъ и «Щыгъуэ тIэу къалъхуркъым», Николаевэ Галинэ и «Гъавэ Iугъэмыкгъуэр романхэр, КIэрашэ Темботи и «Абрэджи», «Шыхъуэм и лъщIэжмыкIэ», Айтматов Чингиз и «Джамил»», «Анэм и губгъэ», дгъыстан тхакIуэ Абу-Бакар Ахьмэдхан и «Чегери» повестхэр.

Шэвлокъуэ Пётр кьыфIащIуэщытащ РСФСР-м, Къобрдей-Балькъэрым щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ я лэжьакIуэ цIэльапIэхэр.

Хэмыгъуэщэжын лъэужь

Щыэщ цIыхуэ и лъэпкъым фIыкIэ хуэлажьэныр Т хьэм кьалэн зыщищI, ар кьехьулIэн папщIэ, зыхуеину зэфIэкIрэ зэчийрэ зрит. Щэч хэмылъу, апхуэдэ цIыхуэ цыгащ Шэв локъуэ Пётр Жэбагъы и къуэр. Илъэс щэнкьуэн нэблагьэкIэ ар хуэлэжьащ адыгэ литературэмрэ журналистикэмрэ.

ШЭВЛОКЪУЭР щIэнигьэкуу, щэнхабзэ лъагэ зыбгъэдэ къ цIыхут. Абы фIыуэ хищIыкIыр дунейпсо литературэм икIи хущIэкъурт абы и щапхъэ нэхъыщфIхэр зыужьынигьэм и гъэ эпм тех ьа кьудей, зи ныбжьыр зы лIэщIыгъуи иримыкьуа адыгэ литературэм кьегьэщтэным, абы щызэфIэкIа литературэ щIэныгьэ ящIэ, ар ящIэщ ахэр щIыным, икIи абы и лъэныкьуэкIэ критик Шэвлокъуэм куэд илэжащ. Пётр набдзэгубзаплъэ зэпымыуэ кIэлъыплъыр ди тхакIуэ, усакIуэ, драматург нэхъыжьмэ нэхъыщхьэмэ я Iэдакъэ къыщIэкI тхыгъэхэм, Iэ ззу кьихутэрт абыхэм ди литературэм гупсысэщIэу, образыщIэу кьыхалъхьаэр, апхуэдэ щыIэмэ, щыгуфIыкIыу, лъагэу а тхыгъэхэр нIэтыным хущIэкIыу я зэгъэзэжьынымкIэ, фIы дыдэу ар кьехьулIэрт.

Кьэгъуэтыгъуейщ нужьрей илъэс пIыщIым кьриубыдэу ди литературэм, уеблэмэ абы и мызакъуэу, адыгей, шэрджэс, абхъаз лъэпкъ литературэхэми кьыхьыхьа тхакIуэ, усакIуэ зи творчествэм абы гульытэ зыхуимыщIа, зытемыттыныха, пэжщ, хэт нэхъ мащIэу, хэт нэхъыбэу, ауэ щхьэж кьыззэрилэжь елыытауэ, абы щыгъуэми зэи нэфI-ней химылъкьыр, зыгъэ тхыгъэр «эрильаГьэр» сэтей кьищIу.

Шэвлокъуэм и тхылъеджэхэм я пащхьэ кьрилъхьащ кьэбэрдей тхакIуэхэу Кьашыргъэ Хьэпащэ, КIэрэф Мухэмэд, Нало Ахьмэдхан, Къущхьэ Сультан, Нало Заур, драматургэу Акъсыр Залымхан, Дудар Хьэутий, усакIуэхэу Хьэхьупащэ Амырхан, КIуащ БетIал, Елгъэр Кашиф, Шэрджэсхэу Брат Хьэбас, Хьэнфэн Алим, балькъэр усакIуэ Зумакулов Танзиля, абхъаз щIинкубэ Бэгърат, адыгей Мэщбащэ Исхьэкъ сымэ, эгъуэщI куэдми ятеуха тхыгъэшхэу купщIафэхэр. Абы хэм кьадэкIуэуи итхащ шэрджэс, кьэбэрдей, адыгей, абхъаз литературэхэм ятеуха обзор инхэр. ДяпэкIэ а тхакIуэхэм, усакIуэхэм я творчествэм тетхыхьажу хэт зыхунгъаазэми, зыри блэкIыфынукьхэм абыхэм критик Шэвлокъуэм яхуэжIахэм. Аракъэ хэмыгъуэщэжын лъэужь жыг хуэIэр!

Шэвлокъуэм и лэжьыгъэм пщIэшхэу хуищIыр критик щэджащэу, литературэ щIэныгьэм кууэу хэзыщIыкIыу щытэ Сокъур Мусэрбий. А тIур сыт щыгъуи зэхуэгуапэт, зэныбжьыгъуфIт, кьэдкIи зэтех уэрт я IуэхуеплыкIэхэр.

Сокъурым Пётр теухуауэ итха «Iкiйнуэ икiи г1ап1э» статьям кьыщигъэльэгъуащ и ныбжьыгъэ литературэм и лэжьыгъэм ехьулIэныгьэ нэхъыщхьэу хэлъхэр. Абыхэм тепсэлъыхьырэ, Мусэрбий итхыгъащ: «Зы тхакIуэ адрейм зэремыщхьым, щхьэж и темэ, и ухуэкIэ, и сю жет, и бзэ, и хьэтI зэрилэжьым и хэкIыпIэхэр сэтей кьэщIыныр Шэвлокъуэм зыми химылъхьэ и нэрыгьщ».

Мы зы псальэухамкIэ куэд кьыжьыIа хъуащ критикхэм кьапэщIт кьалэнхэмрэ абыхэм Пётр хъэрэныгъэ зиIэ щу зэрыщытамрэ теухуауэ.

Шэвлокъуэр куэдым зезыпщыт икIи куэд зыхуэзэфIэкI цIыхут. Зэрыкритик гъуэгъэджэм кьыдэкIуэу, ар щытащ публицисту, очеркистэу, зэдзэкIакIуэ Iэ ззу. АдыгэбзэкIэ дунейм кьытрригъэхьащ Шолохов Михаил и рассказ цIырыIуэ «Щыхум и гъащIэр», Айтматов Чингиз и повестхэу «Джамилэ», «Анэм и хьэсэ» (Сокъуэм и гъусэу), КIэрашэ Темботи и «Абрэдж», «Щыхъуэм и лъыщIэжыкIэ» повестхэр, Николаевэ Галинэ и «Гъавэ Iухьыжыгъу э» романыр, Абу-Бакар Ахьмэдхан, нэгъуэщIхэми я тхыгъэхэу ди кьэралым пщIэшхэу щызыгъэтахэр. Абыхэм кьадэкIуэуи итхащ шэрджэс, кьэбэрдей, адыгей, абхъаз литературэхэм ятеуха обзор инхэр. ДяпэкIэ а тхакIуэхэм, усакIуэхэм я творчествэм тетхыхьажу хэт зыхунгъаазэми, зыри блэкIыфынукьхэм абыхэм критик Шэвлокъуэм яхуэжIахэм. Аракъэ хэмыгъуэщэжын лъэужь жыг хуэIэр!

Шэвлокъуэм и лэжьыгъэм пщIэшхэу хуищIыр критик щэджащэу, литературэ щIэныгьэм кууэ хэзыщIыкIыу щытэ Сокъур Мусэрбий. А тIур сыт щыгъуи зэхуэгуапэт, зэныбжьыгъуфIт, кьэдкIи зэтех уэрт я IуэхуеплыкIэхэр.

Сокъурым Пётр теухуауэ итха «Iкiйнуэ икiи г1ап1э» статьям кьыщигъэльэгъуащ и ныбжьыгъэ литературэм и лэжьыгъэм ехьулIэныгьэ нэхъыщхьэу хэлъхэр. Абыхэм тепсэлъыхьырэ, Мусэрбий итхыгъащ: «Зы тхакIуэр

КIУАНТIЭ Iэзид

Си адыгэбзэ

АДЫГАГЪЭ, адыгэ хабзэ, адыгэ фащэ ЗыкIэ ЗыкIуэ блэкIаэхэм сыт хэздиз еджагъэшхэу, IэщIагъэлI цIрыIуэ дапщэ тетхыкьа адыгэхэм, эбжьхэм я Iыгъэм, хахуагъэм, я пэжыгъэм, я хьэл-щэн дахэм теухуа ауыбарэзэр дунейм псом щагъэIуэу, хэIущIыIуэ яIущ. Адыгагъэ зезыхьэр, адыгэ хабзэм тетыфыр яIэту, ягъэпажэу, ягъафIэу, щIэ лей хущIу и Гъащ1эм къэгъуэтыжьыр Кавказ Ищхьэрэм щыпсэу лъэпкъхэр? Сыт Кавказ Ищхьэрэм Къуажьыгъэ Гъунагъуэ щыIэ къэралхэр-ца? Сыт хуэдиз лIы цIрыIуэ щыIэ Сириемрэ, Иорданымрэ, Тыркуэмрэ, Мысырыем еджагъэшхэу, зыхьэхэу, тхакIуэхэу, усакIуэхэу, адыгэхэм я пщIэр къаIэту? Елта Хьэфы-цIэ Мухьэмэд «Хамэщыбэ вагъуэхэр щоужьых» зыфIыщIа и тхыпIым. Адыгэ фащэр-щэ? Ар къашIыуIкIыу ящыгъуэ, ди Тимур нэгъуэлъапIхъэм, курджъуэм, ди цIейр, ди щIакIуэр, ди пIыIэр, ди псоиуэр фащэ пхуэхуэкьуэ къэзакъэм, нэгъуэщI лъэпкъэмэ.

Ди адыгэбзэр-щэ? НэгъуэщI лъэпкъхэм я гугъу ymыIэIми, дэ тщыщ куэдым ящIэрэхьэм иужьрей илъэсхэм хьифIадзэжьыпэкIи нэса адыгэбзэр зэгуэр дэ гъунэжьу лъэпкъэр зэрыщэсапсалъэ, зэрызэпщIа бзэуэ зэрыщыщIар. Адыгэбзэр уэрэсыр ящIэрт къыддэпсэу балъкъэр-хэмэ, къэрэшейхэмэ, абы ирипсалъэрт осетинхэрэм, щэшIэнхэрэм, мышыкъашхэрэм, уеблэмэ дагъыстэн хьэлъэхэм щыщхэрэ. Армавир кьалэм дзе ермэлыхьэр, я бзэр ящIагъуэщхьэу, адыгэбзэкIэ мэпсалъэ. Краснодаррэ Мейкъуапэрэ я Iэгъуэблагъэхэм зэрыщыщ ермэлыхьэм адыгэбзэр ящIэ...

Адыгэбзэм пщIэрэ щхьэрэ иIэу ирицIыкIи къэгъуэгурыкIыщ. Сыт ар къыдэхьэрэ, дэнэ ар къыщежьар? Еджагъэшхэхэм, дунеяплъэ къэзыкIуэ щIагъуэ щIэрыIуэхэм зэрыкIэIэпкIэ, щIыщ щIагъуэ щIэрыIуэхэм зэрыкIэIэпкIыгъэ ин хилъхьауэ.

АфIыкIэ дэ «къыдэIэпIыкъуащ» дунейм псом щыщIэрыIуэ дзэзэшэ, зи гъащIэр зауэ-банэу зыхьа, зэрыпхъыкIуэ, Самаркандэ и щыхьэру къэралыгъэ къэзыгъэпэщща, амир, цIыху-хэр лъыкIпсыкI ищIу Ираным, Кавказ ЩIыбым, Индиеи, Азие ЦIыкIум щыIэ къэралхэм зы щIыхьэщцыхьа Тимур Щаджуэ.

Тимур 1395 гъэм мэлыжьыхьым и 15-м иджырей Къэбэрдеим и щIыналъэм - Джуалат Ищхьэрэм дежI Iэрыгъэ псым и ижьырабгъу лъэныкъуэм) щезэуащ а зэманым Индий (Болгэ) и Iуфэм Iуса Дамир Одам и Хъан Тохбутэмщ. Тимур Тохбутэмыщ и дзэр хъэбэсабзу эзтрикIуатащ, хьаным и дзаIапIэу щытыкI. Iуэхьэр щIым щыщI иIыбжьащ, зэрыжаIэу, «и лъапсэм псыр иригъэжьыжьажьащ». Тохбутэмыщ и дзэм щыщыщ къэнахэр щыIгъуэ къухьэпIэмкIэ икIуэтащ (абы и кIуэдыжьыкIэ хьэм тхьадэр щыгъуэзащ). Тимур «хуит хъурэ» Кавказ Ищхьэрэр зэхифыщIащ, Цыхухэр зэтриуIкIащ, я мыжьхэр кIыугъуэйрэ, 1396 гъэм ди щIыналъэм икIыжащ.

Тимуррэ Тохбутэмыщрэ зэрызэуэам, а зауэр Тимур теIкIуаяу зэриухам Кавказ Ищхьэрэм и этно-политикэ щытхъэм зэхъуэкIыныгъэшхэу хилъхьащ. Псом хуэмыдэу абы и гъэмкIэ зихьуэжащ адыгэхэм я псэукIэм, я гъащIэм. А зэманым Кавказ Ищхьэрэм щытепщэу щыта, лъэпкъ куэду зэхэта Аланиер Тимур зэтриуIкIащ, къэнахэр зэбгрыкури къуршэ жьанэхэм дихуэжьащ.

Тимур адыгэхэм къытегулIэ щыхъуэм, ахэр икIуэтын хуей хъуащ, ауэ Iуэзэрэ Псыжьрэ якъ дэпъ хъуIупхъэм ящыта ирадзэри ягъэсащ, Самаркандэ къыкIа зэуакIуэм и шуудзэм мэкъумыла къыхуамыгъанэу, Фимыдым и шы куэд зэтеIащ. Абы и жэуапу Тимур адыгэхэм ятеуэри, цIыху куэд зэтриуIащ. Абы иужьрей, Кавказ Ищхьэрэм и щIыр зэхифыщIащ. Аварэхэм, дагинэхэм, лакхэм ящэлъэр яхилъхьащ.

Тимур и зэранкIэ Лабэрэ Тэрчэ Якъ дэпъ щыналъэр нэщIу хъуащ, щIыху щыщ щIагъэсу. Хуит къэхуа щIыпIэхэм Хуэм-хуэрэ адыгэхэр къэIэпхъуащ. Къэнахэм я щIыр зэхифыщIащ. Аварэхэм, дагинэхэм, лакхэм ящэлъэр яхилъхьащ.

Тимур и зэранкIэ Лабэрэ Тэрчэ Якъ дэпъ щыналъэр нэщIу хъуащ, щIыху щыщ щIагъэсу. Хуит къэхуа щIыпIэхэм Хуэм-хуэрэ адыгэхэр къэIэпхъуащ. Къэнахэм я щIыр зэхифыщIащ. Абы кIыщIыжьу, Кавказ Ищхьэрэм щыпсэу лъэпкъ куэдым адыгэхэм я хабзэм, я псэукIэм, я Iэщ-фащэм щыжьэуауэ, я бзэрэ щIагъуэ. Октябрь революцэм ипэкIэ адыгэбзэр щыта Кавказ Ищхьэрэм щыпсэу лъэпкъхэр (урысыбзэм и пIэкIэ) Зэрызэпсалъэ, зэрызэрыщIэ бзэуэ.

Адыгэбзэр иджы къуажэм иIыгъ къэзэм еджакIуэ, лъэпкIуэ Iуэ щIалагъуэм «Iумпэм» щащI, ирипсалъэну «щыIыпэ» щIыпIэ, адыгэ щыгъуэми, урысыбзэмрэ щыпсалъэкIэ, «лъакъуитIымкIи ещIэкIэуауэ». Ауэ, ар-хуэдизу щыт пэтми, ар зэрызэрыгъэ-ми адыгэбзэр зыIуриIэ, абы ирипсалъэ хуэд урохьэлIэ, нэгъуэщI лъэпкъхэм ящыщу.

Ди ЖЭМЫХЪЭТЫМ ди жылагъуэм щыщу зэ молэ дилъ-хьэм. НэгъуэщI щыпIэ къращэ - пщIэкIэ ягъэлажьэу игъащIэм къэгъуэгурыкIауащ. Ауэ «а хабзэр» плIыщIэ щы-гъэм къызэпаудащ. А гъэм ди жэмыкIэхэм хэхэсу къэзIэпхъэ-щIэ. Исуфэ ЩалъэкIэ Iедзэ унэщIэр сщIэжьыркъым). Ар ильэскIэ фIтэрэ унэ гъэрым щIэсащ. А зэманым жьэрыбуфэу абы щIапIэ къыхуагъэтащ, зэхалъхьэщ-зэхадзэрэ пэшитIэр зы сенэрэ хъууэ унэ щыкIуи щхуэхуэри щагъэгъэпсыжьжащ. А жысIар Iуэху къызэрыгъэкIыр, гъэщIэгъуэнуи зыри хэмхьым. Хьэлэмэтыр нэгъэщIщ. Исуф щхьэгъуэсэ къызэдишащ. Сыт-тIэ абы щхьэкIэ, я хьэдашамэ? ЛIыщ, лIы щыхьэкIэ, фыз иIэн хуейщ. Ар зымыщIэ щыIэкъым. Ауэ хэт, къэпшэнур? Адыгэ хьыджэкIэ, хьэмэрэ балъкъэр? Урыс къишэмэ, дауэ хьуну пIэрэ? Сыт жаIэн? Исуф, мусулъманыгъэ, чыристан хьыджэбз къишащ жаIэу хьыбар ягъэIумэ, адыгэ мусулъманэр дауэ епIыну а Iуэху мыгупчэу хьуну? Исуф Куэдрэ ягупсащ абы. ИкIи ущыс чыристаныр къишэнэм гриуху-щ. Ар сыт щхьэкIэ? Мыдлэжьмэ щIагъэкIыжьащ. Дэтхэнэ зы цыхуэри щогугъ, дунейм екьыжа нэужь, жэнэтым хэрагъэкIыжьащ. Абы щхьэкIэ сыт щIэн хуейр? Я фIэщу цIыхухэм жаIэ: жэнэтыбжэр къыпхуэзIуачыкIыным. Зэманыр кIуэрт. Хъэмахуэ дэкIащ. ГуфIэгъэуэр къытхуэхьащ. Юрэ ешэ щIыпIэ щIэсащ. Ар ирипсалъэ, зэрыгъэпсалъэ, зэрызэпсалъэ, зэрызэрыщIэ бзэуэ.

Мухьэмэд и щхьэгъусэ ди бзэр зыщIэр, Адыгэбзэр балъкъэр куэдым яIурылIуэ. Псалъэ-щIэ щIэсу, Куэшэмэхэ ящыщ Хьэзрэт. «Балъкъэ зэгъэщIылIуэ». Щхьэлыкъуэ дыкIуащ, а лъэпкъым и псэукIэм зэхъуэжьныкIуэ ин хилъхьауэ.

АфIыкIэ дэ «къыдэIэпIыкъуащ» дунейм псом щыщIэрыIуэ дзэзэшэ, зи гъащIэр зауэ-банэу зыхьа, зэрыпхъыкIуэ, Самаркандэ и щыхьэру къэралыгъэ хэзыгъэпэща, амир, цIыху-хэр лъыкIпсыкI ищIу Ираным, Кавказ ЩIыбым, Индиеи. Азие ЦIыкIум щыIэ къэралхэм зы щIыхьэщцыхьа Тимур Щаджуэ.

Тимур 1395 гъэм мэлыжьыхьым и 15-м иджырей Къэбэрдеим и щIыналъэм - Джуалат Ищхьэрэм дежI Iэрыгъэ псым и ижьырабгъу лъэныкъуэм) щезэуащ а зэманым Индий (Болгэ) и Iуфэм Iуса Дамир Одам и Хъан Тохбутэмщ. Тимур Тохбутэмыщ и дзэр хъэбэсабзу эзтрикIуатащ, хьаным и дзаIапIэу щытыкI. Iуэхьэр щIым щыщI иIыбжьащ, зэрыжаIэу, «и лъапсэм псыр иригъэжьыжьажьащ». Тохбутэмыщ и дзэм щыщыщ къэнахэр щыIгъуэ къухьэпIэмкIэ икIуэтащ (абы и кIуэдыжьыкIэ хьэм тхьадэр щыгъуэзащ). Тимур «хуит хъурэ» Кавказ Ищхьэрэр зэхифыщIащ, Цыхухэр зэтриуIкIащ, я мыжьхэр кIыугъуэйрэ, 1396 гъэм щIыналъэм икIыжащ.

Тимуррэ Тохбутэмыщрэ зэрызэуэам, а зауэр Тимур теIкIуаяу зэриухам Кавказ Ищхьэрэм и этно-политикэ щытхъэм зэхъуэкIыныгъэшхэу хилъхьащ. Псом хуэмыдэу абы и гъэмкIэ зихьуэжащ адыгэхэм я псэукIэм, я гъащIэм. А зэманым Кавказ Ищхьэрэм щытепщэу щыта, лъэпкъ куэду зэхэта Аланиер Тимур зэтриуIкIащ, къэнахэр зэбгрыкури къуршэ жьанэхэм дихуэжьащ.

Тимур адыгэхэм къытегулIэ щыхъуэм, ахэр икIуэтын хуей хъуащ, ауэ Iуэзэрэ Псыжьрэ якъ дэпъ хъуIупхъэм ящыта ирадзэри ягъэсащ, Самаркандэ къыкIа зэуакIуэм и шуудзэм мэкъумыла къыхуамыгъанэу, Фимыдым и шы куэд зэтеIащ. Абы и жэуапу Тимур адыгэхэм ятеуэри, цIыху куэд зэтриуIащ. Абы иужьрей, Кавказ Ищхьэрэм и щIыр зэхифыщIащ. Аварэхэм, дагинэхэм, лакхэм ящэлъэр яхилъхьащ.

Тимур и зэранкIэ Лабэрэ Тэрчэ Якъ дэпъ щыналъэр нэщIу хъуащ, щIыху щыщ щIагъэсу. Хуит къэхуа щIыпIэхэм Хуэм-хуэрэ адыгэхэр къэIэпхъуащ. Къэнахэм я